

- Mindre trafik på Fjällgatan
 - Första huset målat
- Sommarjobbare känner sig hemma
 - Matavfall ger gödning och biogas

BOSTADSRÄTTSFÖRENINGEN MASTHUGGET

MASTHUGGS

3-13 *nytt*

Fåglar
i Masthugget *sidan 10-12*

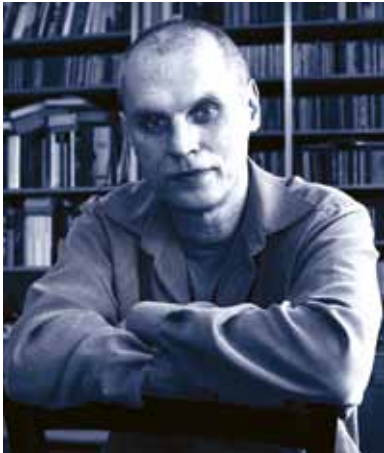

Foto: Anders Ocklind

DET VERKAR INTE som sommaren vill släppa greppet riktigt än, en sista fläkt av den dröjer sig kvar när jag skriver dessa rader. Hösten kommer att vinna, kallare vindar är på väg. Snart är den vackra hösten här och för de flesta är semestern över för denna gång. Den tid som är kvar av hösten gäller det att ta vara på. Fortfarande är det ljusst när jag tar cykeln till jobbet på morgonen men på vägen hem verkar det som höstregnet är på väg.

Styrelsen har haft ett långt sommaruppehåll medan fasadmålningen har fortskridit. Bakom skyddsdukar som hängts i de ställningar som står runt husen på Klostergången och Vaktmästaregången har det målats och bytts balkongräcken. Så här kommer det att se ut flera år framöver, men på olika ställen i området. En noggrann beskrivning av detta projekt gjordes i förra numret av Masthuggnytt och som styrelsen sagt tidigare så kommer det kontinuerligt att informeras om hur fasadrenoveringen framskrider.

NU GÄLLER DET FÖR styrelsen att få styrfart inför hösten. Den årliga styrelsekonferensen genomfördes i år på Varbergs stadshotell. Ett bra sätt att komma igång och för nya styrelsemedlemmar att lära känna övriga styrelsen. Det är många dokument som man skall känna till om man sitter i styrelsen för Brf Masthugget. Den årliga styrelsekonferensen är enda tillfället då vi har möjlighet att få en överblick över samtliga dokument. De viktigaste dokumenten

finns det här tillfälle att gå igenom mer noggrant. Verksamhetsplanen är ett sådant. Det skall täcka och innehålla styrelsens mål och strategi för föreningen.

Ett av målen är att vara ett av de bästa bostadsområdena i Göteborg, vad menar vi med detta? Vi kan uppnå detta bland annat genom att underhålla och förädla våra fastigheter, så som vi gör nu med fasadrenoveringen. En fungerande medlemsdemokrati där medlemmarna är med och kan påverka hur föreningen skall utvecklas är viktig om vi skall nå detta. En förvaltning som håller en god servicenivå genom att vara tillgänglig för medlemmarna. Att utveckla skötselkvaliteten och upprätthålla en god skötsel av området. Detta och annat är viktigt för att uppnå en bra boendekvaliteten.

I FRÅGAN OM medlemsdemokrati måste det vara en dialog mellan styrelsen och er medlemmar som avgör hur vi kan utveckla ett bra medinflytande. Ett arbetssätt för styrelsen har varit de boendemöten som styrelse och förvaltning hållit under våren och som kommer att fortsätta.

När det gäller att utveckla skötselkvaliteten och upprätthålla en god skötsel av området blir det en fråga framförallt mellan styrelse och förvaltning. Båda dessa frågor diskuterades på vår konferens och kommer att vara en del av styrelsens arbete senare i höst.

Den fråga som kommer att vara högst upp på dagordningen den närmaste tiden är budgetarbetet och att följa upp hur fasadprojektet framskrider. Styrelsen kommer att ha fullt upp som vanligt under hösten.

Ingemar "Lallon" Albertsson
ORDFÖRANDE

Redaktör och ansvarig utgivare:
Björn Ohlsson

Redaktion: Birgitta Edgren, Anders Ocklind, Sanja Peter, Peter Sahlberg, Inga Sandberg, Sten Zackrisson

Layout: Siri Reuterstrand
Knockout Reportage
e-post: siri@alba.nu

Tryck: Linderoths, Göteborg
e-post: respons@linderoths.se

Kontakt med redaktionen sker via
Björn Ohlsson tel 42 55 16,
e-post: bjorn.hanna@spray.se

Bostadsrättsföreningens styrelse når du lättast via expeditionen 85 03 00 eller via e-post:
styrelse@adm.brfmasthugget.se

Felanmälan: ring 85 03 10 eller via formulär på hemsidan.

Hemsida: www.brfmasthugget.se

Manusstopp för nr 4 15 november

Vill du medverka i Masthuggsnytt?
Har du någon idé om vad vi kan ta upp?
Kontakta redaktören Björn Ohlsson
tel 42 55 16, e-post: bjorn.hanna@spray.se

Omslagsfoto framsida: Ringduvan är en av många fågelarter som trivs hos oss.
Foto: Sten Zackrisson. **Baksida:** De nya balkongfronterna i glas kommer att ge våra husfasader ett nytt spännande utseende. **Foto:** Daniel Lindgren

Trafiken på
Fjällgatan
har minskat

TACK VARE TRÄNGSELSKATTEN?

Sedan 1 januari i år har vi haft trängselskatt i Göteborg, vilket har minskat trafiken på många vägar och leder. Även på Fjällgatan, där en av betalstationerna finns, har trafiken minskat i år, men statistiken är inte analyserad än så man vet inte vilken effekt trängselskatten har haft.

Trängselskatten, som delvis finansierar Västsvenska paketet, aktualiserades inför valet 2006. Parallellt med vissa politiska avväganden försökte man i Göteborg hitta olika lösningar på förbättring av trafiksituationen och då skapades det så kallade Västsvenska paketet. Syftet med paketet är, enligt Göteborgs stad, att skapa en attraktiv, hållbar och växande region.

Trängselskattens verkningar

Trängselskatten påverkar bilåkandet, trafiken och i slutändan förhoppningsvis även miljön. Det är några av konsekvenserna som Trafikverket och Göteborgs stad har i åtanke när hela det Västsvenska paketet paketeras in. Trafikkontoret har gjort ett par generella slutsatser om effekterna sedan införandet av trängselskatten

och deras rapporter, som publiceras med jämna mellanrum på stadens hemsida, visar en långsam minskning av trafiken.

Tolv procent mindre

På de centrala älvförbindelserna mellan Hisingen och centrala Göteborg har trafiken, sedan betalstationerna togs i bruk, minskat med i genomsnitt tolv procent under april i år jämfört med året innan. Under förmiddagarna har trafiken på större vägar minskat med i genomsnitt elva procent (vid eller i anslutning till betalstationerna).

Kortare restider

Även restiden har kortats eftersom trafikflödena har blivit jämnare. Minskningen i restid är störst från Kungälv in till Tingstadstunneln – hela elva minuter, från en medianrestid på 25 minuter förra året till 14 minuter i år. På de andra infartslederna är minskningen inte lika stor.

4 000 fordon per dag

Fjällgatans trafikmätare, som mäter trafiken på sträckan Jungmansgatan-Sjömansgatan, har i genomsnitt räknat

4 500 fordon per dag under året 2012. I år passerades mätarna av mellan 3 000 motorfordon i slutet av juli (vecka 30) och 4 000 i början av april (vecka 14). Någon statistisk analys är ännu inte gjord, men det går att konstatera att trafiken är låg i januari, ökar i maj, är låg under sommarmånaderna oavsett trafik kostnaden och ökar när skolorna börjar, precis som före trängselskatten.

En intressant trend är att mätningarna, som är gjorda ända sedan 1997, visar en minskning av trafiken på Fjällgatan, från över 6 600 fordon per dygn, 1997, till 6 200 år 2002, till fjolårets 4 500 år.

TEXT OCH FOTO: SANJA PETER

Källa: Effekter av trängselskattens införande. Redovisning 21 maj.

Trafikmängderna på olika gator finns på stadens hemsida: <http://goteborg.se/wps/portal/invanare/trafik-o-gator/gator-och-vagar/statistik-om-trafiken/trafikmangder-pa-olika/!ut/p/b1/jctLCSI-wFIXhtbgAm3OTtN4Oo9A3fYh>

FÖRSTA Huset ÄR SNART FÄRDIGMÅLAT

Fasadprojektet löper på allt bättre

Nu är snart det första huset klart. Efter att under 24 veckor ha levt mitt i en byggarbetsplats kan de boende på Klostergårngen 1-5 andas ut och njuta på sina nyrenoverade balkonger och av de nymålade fasaderna.

– Det har varit en del inkörningsproblem i början och informationen var sen och inte fullständig. Vi har mycket bättre framförhållning nu och har fått ordning på alla rutiner. Allt eftersom projektet löper kommer vi bättre i fas, men man måste vara beredd på att det kan bli försejningar, säger förvaltningschef Kjell Johansson.

Det var i mitten av april som byggnadsställningarna började resas på fasaden på hus 16 på Klostergårngen 1-5. Nu i månadsskiftet september-oktober skall ställningarna vara borta och allt vara klart, två veckor senare än planerat, vilket beror på inkörningsproblem, enligt den tekniskt ansvarige förvaltaren Daniel Lindgren. Eftersom man fick färgsläpp vid listerna till fönstren måste fönsterbågarna på gårdssidan målas om.

Svårt beräkna tidsåtgång

– Särskilt balkongrenoveringen innefattar en del moment som är svåra att bedöma tidsåtgång på. Ibland behöver man byta panel på väggarna mellan balkongerna. Vi har också beslutat att förlänga dessa väggar för att förbättra brandskyddet, som en förberedelse för inglasning, säger Kjell.

Det enda som återstår på premiärhuset nu i höst är målningen av socklar och murar, samt renoveringen av entrépartierna.

– Dessa moment kommer att släpa efter för alla hus under 2013, säger Kjell.

Målningen styr

– Det som är extra viktigt för oss är att

själva målningsarbetet utförs på ett bra sätt, säger Daniel.

– Målningen styr hela projektet. Det innebär till exempel att vi har kastat om arbetena på Vaktmästaregårngen, så att målningen prioriteras före betongarbetena.

Det är framför allt temperaturen som är viktig. Lägsta dygnstemperatur vid målning är åtta plusgrader. Regn och luftfuktighet spelar inte så stor roll, speciellt inte nu när entreprenören PSAB har börjat klä in byggnadsställningarna i plast i stället för den mer genomsläppliga blå väven.

Skall hålla i 25 år

När fasaderna tvättats grundmålas de en gång och sprutmålas sedan minst två gånger, berättar Daniel. Ibland behöver de målas tre eller fyra gånger. Färgtillverkarens ansvarstid på tio år med garanti-tid på fem år bygger på att färgskiktet är 100 µ (my) tjockt, det vill säga 0,10 millimeter. Förutom att Kjell och Daniel tittar till bygget har förvaltningen anlitat en konsult som är kontrollansvarig, och två besiktningmän, en för betongarbetena och en för målningen.

– Vi är väldigt nogga med att arbetet blir väl utfört. Fasaderna skall hålla i 25 år utan åtgärder och målningen är det kritiska momentet, säger Kjell.

Noga med asbestjobb

Den enda egentliga överraskningen för förvaltningen hittills är att det finns så kallade internitkskivor, som innehåller asbest, även bakom träpanelen på balkongen. Att sådana skivor sitter som vindskydd bakom plåten var däremot känt. Eftersom skivorna innehåller asbest måste detta arbete utföras av ett särskilt företag som är certifierat för asbestarbete. Internitkskivorna finns bara i den övre delen av området, på Klostergårngen, Vaktmäs-

taregårngen, Fyrmästaregårngen och Masthuggsliden. I resten av området användes annat material.

Oro för ljudstörningar

Förutom en del kritik om brister i informationen har de flesta klagomål och frågor till förvaltningen gällt balkonginglasningarna.

– En del är oroliga att det nya systemet från Alnova som vi har valt inte lever upp till samma nivå på ljudisoleringen som det de hade innan. Vi menar dock att vintertätlistor ger lika bra ljudisolering som inglasning med ramar. Dessutom blir frontkonstruktionen tätare, säger Kjell.

– I några provlägenheter i ljudutsatta lägen utmed Fjällgatan gör vi ljudmätningar på balkongerna, och det är möjligt att man kan utföra ytterligare åtgärder, som matta på balkonggolvet eller ljudabsorberande material i balkongtaket, för att minska ljudstörningarna.

Jobbig period

Kjell och Daniel har förståelse för att boende tycker att tiden när den egna fastigheten renoveras är en besvärlig tid, särskilt för dem som är hemma på dagarna, pensionärer, arbetslösa, skiftarbetare, studerande och människor som arbetar hemma.

– Det här är jättestort och det är en jobbig period. Man får plocka undan möblerna vid fönstren, man får stå ut med ljudstörningar, att ha fönstrena täckta, att inte kunna använda sin balkong och att inte kunna vädra dagtid, säger Kjell.

– Samtidigt är fasadrenoveringen något som medlemmarna har bestämt skall genomföras och i det stora hela tar de boende det bra.

Tar cirka 20 veckor

Det första huset, Klostergårngen 1-5, tog lite extra lång tid. För kommande hus räk-

Första fasaden, Klostergången 1-5, är ommålad. Foto: Sten Zackrisson

nar förvaltningen med att renoveringsarbetena skall ta cirka 20–25 veckor. Arbetena på det andra huset i ordningen, hus nr 17, Klostergången 7–13, påbörjades i mitten av maj och kommer enligt planen att avslutas i mitten av november. Arbetena på hus nr 18, Vaktmästaregången 1–5, kom igång en vecka senare än planerat, i början av juli, och kommer enligt planen att avslutas i slutet av november. Det sista huset för i år, hus nr 20, Vaktmästaregången 2–6, påbörjades i slutet av juli och kommer också att avslutas i början av december. Sen blir det för kallt för målning och betongarbeten.

Så här är ordningen

Daniel förklarar i vilken ordning arbetena planeras att utföras. 1. Byggnadsställningarna reses. 2. Infästningarna av

plåtarna kompletteras med nya skruvar för att slippa risken att plåtar blåser ner. 3. Fasaden tvättas, samtidigt som balkongerna rivs. 4. Fasaderna målas på ena sidan medan balkongplattorna lagas och gjuts på andra sidan. 5. Målning av fönster inne i lägenheten på gårdssidan, samtidigt som skadad panel på balkongerna byts ut, mellanväggarna byggs ut och nya eluttag sätts upp. 6. Målning av fasad och panel på balkongsidan. 7. Montering av balkongräcke och fronter. 8. Inglasning av balkonger och montering av markiser. 9. Byggnadsställningarna tas ned. 10. Målning av socklar och ombyggnad av entrépartier.

Förändringar i arbetsordningen kan naturligtvis ske, beroende på väder och annat. När det gäller hus 20 har man till exempel beslutat att börja med målningarna före bilningen av balkongerna för att

kunna bli klar med målningen så tidigt som möjligt före vintern, berättar Daniel.

Informationen viktig

Att informera på ett bra sätt och i god tid kan naturligtvis minska de boendes olägenheter. Efter den sena informationen i början är framförhållningen bättre nu. Så här skall det gå till. Fyra veckor före byggstart får hushållen en omfattande skriftlig information i brevinkastet om projektet, en inbjudan till öppet hus samt svarsformulär om intresseanmälan för inglasning av balkonger och markiser.

Under öppet hus, som ordnas i Masthuggets hus kl 16-19 cirka två veckor före byggstart, hålls ingen gemensam information. I stället har de boende möjlighet att ställa frågor och prata med Kjell och Daniel från förvaltningen, samt repre- ▷▷

Balkongerna får ett rejält lyft. Balkongplattorna lagas och förstärks, panel som skadats byts ut och nya fronter och räcken monteraras. Alla balkonger får också nya eluttag. Foto: Daniel Lindgren

sentanter för huvudentreprenören PSAB, balkonginglasningsföretaget Alnova och Riviera, som levererar markiser. Hittills har ungefär hälften av hushållen kommit på öppet hus.

Insamling av nycklar

Nästa informationstillfälle är en grov tidplan för fönstermålningen, med uppmaning till de boende om att lämna in nycklar till lägenheten. Tre dagar i förväg lägger målerifirman ett blad i brevkastet med uppgift om vilken dag de måste ha tillgång till lägenheten för att kunna utföra arbetet.

– Dessa rutiner har ändrats, eftersom det inte fungerade så bra i början, säger Kjell.

Innan målningsarbetet börjar skall lägenhetsinnehavaren ha flyttat undan möbler och annat från fönstren. I allmänhet tar måleriarbetet 4–5 dagar.

Det händer mycket

I den information som går ut före byggstarten finns bland annat uppgifter om när den boende måste ha tömt sin balkong. Om det blir några ändringar i tidplanen skall PSAB informera om detta med en lapp i brevkastet, så att den boende kan utnyttja balkongen så länge som möjligt.

– Det händer mycket i bakgrunden som de boende inte märker, både arbetsmässigt och informationsmässigt, säger Daniel, som arbetar halvtid med fasadprojektet. Kjell lägger också ner mycket arbete framför allt med planering och information. Även de övriga på förvaltningen, särskilt Christina Falk Larsson och Marianne Tellström är i hög grad inblandade, framför allt med nyckelhantering och med att ta emot frågor och intresseanmälningar om inglasning och markiser.

Fler glasar in

Hittills har betydligt fler medlemmar valt att glasa in sina balkonger jämfört med tidigare. På Klostergången 1–5 har 29 av 40 hushåll valt inglasning, innan var det bara 11. På Klostergången 7–13 har 13 mot tidigare 5 av de 41 hushåll som har balkong valt inglasning. På Vaktmästaregången 1–5 är det 27 mot tidigare 22 (av 32 hushåll med balkong) och på Vaktmästaregången 2–6 är det 22 mot tidigare 14 (av 38 hushåll med balkong).

Åtta hus 2014

Nästa år är det dags för fasadrenovering av ytterligare åtta hus. Redan den 13 januari påbörjas arbetena på hus 21, Vaktmästaregången 8–12, som skall vara klart i mitten

av juni. Arbetena på hus 22, Vaktmästaregången 16, planeras pågå från slutet av januari till slutet av juni, och för hus 19, Vaktmästaregången 7–13, från mitten av februari till början av juli. Om allt går som planerat kommer de boende i dessa lägenheter att ha tillgång till sin balkong under större delen av sommaren.

Ny upphandling

För nästa etapp, de fem husen på Masthuggsgliden, Rangströmsliden och Klamparegatan, görs en ny upphandling. Det är alltså inte säkert att PSAB får uppdraget som totalentreprenör även denna gång. Beslutet tas i november och byggstart kommer att ske under våren. Exakt när och i vilken ordning dessa hus kommer att renoveras är inte bestämt, men Klamparegatans nedre gård, nr 11–17, kommer troligen sent i ordningen, eftersom gården måste tätas och renoveras samtidigt på grund av vattenläckage till underliggande idrottshall.

BJÖRN OHLSSON

Betty Spjuth, enhetschef

Hemsjukvården har flyttat in på Andra Långgatan

Brf Masthugget har fått en ny lokalhyresgäst på Andra Långgatan 44. Det är kommunens hemsjukvårdsenhet i stadsdelen Majorna-Linné som nu fått sin expedition samlad på ett och samma ställe, i stället för som tidigare på två olika platser.

– Nu har våra trettio sjuksköterskor samt arbetsterapeuter, sjukgymnaster och administratörer fått en gemensam bas att utgå ifrån. Vi bedriver vården hemma hos patienterna, men behöver en lokal att träffas i, förklarar Betty Spjuth, enhetschef. Lokalen är 741 kvadratmeter stor och ligger på tredje våningen.

– Våra cirka 450 patienter kan inte ta sig till primärvården, det vill säga vårdcentralen för egen maskin. De är mellan noll och 110 år och har ett varaktigt och långvarigt vårdbehov. De flesta är äldre personer som drabbats av till exempel diabetes, stroke eller hjärtfel. Ofta är det ett sjukhus eller en anhörig som anmäler om vårdbehov. Då gör hemsjukvården en vårdplan tillsammans med patient och anhörig.

– Vi gör ungefär 2 500 hembesök per år i den här stadsdelen, säger Betty Spjuth.

God service

– Lokalerna är ändamålsenliga. Utanför fönstret växer ett vackert träd att vila ögo-

nen på och bostadsrättsföreningens personal ger god service. Det är mycket som ska fixas så här i början. I dag kommer drifttekniker Fredrik Blidö hit för att flytta en tvättmaskin och installera en luftkonditioneringsapparat.

– Själv ska jag lära mig ett nytt personalsystem angående löner. I mitt uppdrag ingår ansvar för personal, budget samt arbetsmiljö. Och i dag att prata med Masthuggsnytt.

TEXT: BIRGITTA EDGREN

FOTO: ANDERS OCKLIND

”Här känns lugnt och tryggt” SOMMARJOBBARNA KÄNNER SIG HEMMA I MASTHUGGET

– I år var det bara 16 ungdomar som sökte sommarjobb som trädgårdarbetare i föreningen mot 30–40 personer tidigare, berättar förvaltare Lars Ohlsson.

– För att komma ifråga måste man fylla 16 år innevarande år, bo i föreningen och kunna ställa upp i tre sammanhängande veckor. Oftast brukar vi ta in helt nya personer.

– Vi tog ut tolv ungdomar, fem flickor och sju pojkar. Förut har vi lottat, i år fick vi gå upp i åldrarna för att fylla behovet.. Det är minskade årskullar som gör att så få sökte. Vi har sommarjobbarna i tre treveckors perioder i lag om fyra. Alltså totalt nio veckor från 17 juni till 16 augusti, fortsätter Lars Ohlsson.

Avtalsenlig lön

Sedan 1994 har Brf Masthuggets 16-åringar haft chans till sommarjobb i vår förening.

– Det finns flera skäl till varför vi anställer områdets egna ungdomar. Det är mycket jobb med det gröna, så trädgårdsmästare Gert Lindberg behöver assistans,

– Vår förhoppning är att ungdomarna blir mer varsamma om vår yttre miljö.

Dessutom ger vi dem möjlighet till kontakt med arbetslivet, säger Lars Ohlsson.

Självklart är det avtalsenlig lön. Timlönen är 59,64 kronor för 16-åringar, 65,60 kronor för 17-åringar och 89,46 kronor

för 18-åringar. Sedan tillkommer semesterersättning på tolv procent.

Två arbetsledare

Efter en stunds rundvandring i vårt område spårar jag sommarens ogrärensare till Vaktmästargången. Där finns en skottkärra, krattor och skyfflar, men inga ungdomar. De dyker upp strax efter morgonens fikarast tillsammans med arbetsledare Malin Rosvall.

– Det här är min fjärde säsong här, berättar Malin som nu sadlat om och pluggar till lärare. I bagaget har hon en avslutad journalistutbildning, som inte ledde till jobb.

Den andre extraanställda arbetsledaren är Viking Hallman, ny för i år, som kör gräsklipparen och för tillfället inte hinner vara med i samtalet med Masthuggsnytt.

Skönt vara ute

Det här är mittenperiodens folk, två tjejer Aline Carvalho Nejstgaard, Skepparegången och Tove Axelsson, Vaktmästargången, samt två killar, Daniel Greenwood, Vaktmästargången och William Hansson, Skepparegången.

– Dagarna går så fort, fast vi jobbar hel-

Daniel Greenwood, Aline Carvahlo Nejstgaard, Malin Rosvall, Tove Axelsson, Viking Hallman och William Hansson

tid från klockan 7 till klockan 16. Det är skönt att vara ute och kroppsarbete, tycker William, som är 18 och som sökt detta jobb tre gånger tidigare. Han är äldst i gänget, övriga är 16 år.

För Aline var det självklart att söka, då hennes storasysstrar hade jobbat med detta tidigare.

– Förvaltare Lars Ohlsson informerade oss alla tolv vid en träff i juni och berättade att det var slitsamt.

Bättre än väntat

Men det är bättre än väntat, anser alla fyra.

– Roligast var att ta bort en hel häck inför fasadrenoveringen. Vi klippte och Gert körde bort med traktorn. Inga maskiner är tillåtna för oss sommarjobbare.

– Vi vattnar och rensar och klipper buskar.

Lugnt och tryggt

Alla fyra är glada över sitt treveckors feriejobb. Jättebra, roligt, bekvämt att ha nära till jobbet. Samtliga fyra har bott här länge, några är födda i Masthugget.

– Här känns lugnt och tryggt. Man känner sig hemma här och känner många grannar. Folk bor kvar länge. Det är bekvämt att bo så här centralt, framhåller de fyra och fortsätter att fånga ogräs i rabatter, sandlådor och gångar.

TEXT: BIRGITTA EDGREN

FOTO: ANDERS OCKLIND

På de små bilderna ser ni från vänster: Viking Hallman, arbetsledare, William Hansson och här ovan Aline Carvahlo Nejstgaard.

Fiskmåsar

Skata

Vårt att veta om vår

Fåglarnas anatomiska byggnad är utformad med anpassning för flygförmågan och kännetecknar hela klassen, utom till exempel pingvinen och strutsen som har anpassat sig till vatten- respektive markliv.

Fåglarna är fjäderklädda varelser. Förmågan att flyga sammanhänger med att deras främre extremiteter omvandlats till vingar. Denna utomordentliga anpassning har påverkat hela deras kroppsbyggnad och gjort det möjligt för dem att kolonisera hela jordklotet med spridning till nära nog varje del av världen utom inre delar av Antarktis.

200 miljoner år sedan

Flygförmågan började utvecklas för 200 miljoner år sedan hos reptilerna, under

en period som kallas trias. Grovt räknat är sparven släkt med dinosaurier, i alla fall har arten uppkommit långt innan människans inträde på jorden. Fåglarna har kvar vissa reptilliknande karaktärsdrag som till exempel att benen och tårna har fjäll, klor och skelettdelar som samstämmer, enligt olika fossilfynd.

8 600 arter

Det finns omkring 8 600 arter inom klassen fåglar. Dagens fåglar hör till systemklassen Ornithurae, det vill säga typiska fåglar, till skillnad från Sauriurae, de första fåglarna, eller fåglar med tänder, Odontoholcae.

Våra grannar

Fåglar som bor i vårt område har sina artspecifika och sina årstidsvanor. De är så att säga våra grannar eller inneboende. En del är beroende av att mycket specifika förhållanden upprätthålls för sin fortsatta samexistens, andra anpassar sig lättare. Hur

kommer till exempel gråsparven att klara av boendet när de stora trygga väggarna av murgrönan försvinner från husgavlarna?

Fiskmåsar flyttar söderut

Fiskmåsar heter *Larus canus* på latin, vilket betyder grå måsar, finns i alla Sveriges kustområden, men även inlandet. Det är en flyttfågel som äter daggmask, insekter, kräftdjur, död fisk, bär, säd och allehanda avfall. Trutar som man kan förväxla med måsen äter även andra fåglars ungar och är större och har kraftigare näbb som är gul med en orange fläck på. Fiskmåsen har i äldre tider kallats homåka och glimås eller fiskemaka.

De tre äggen som i regel läggs i maj är olivbruna med mörkbruna fläckar. Efter tre veckors ruvning kläcks äggen och efter ytterligare fem veckor kan ungarerna flyga.

Under hösten flyttar de flesta fiskmåsarerna söderut, även om många övervintrar där det finns god tillgång på mat och öppet vatten. Flyttningen sker då

Talgoxe

Gråsparv

Koltrast

a flygande grannar

till Danmark eller längs Hollands och Frankrikes kuster. Svenska fiskmåsar har också under vintern påträffats längs med Norges kuster. Det svenska beståndet av häckande fiskmåsar har uppskattats till cirka 100 000–200 000 par.

Skatan har stor hjärna

I Europa är skatan en vanlig fågel. Skatans stjärtfjädrar och ytterfanor skiftar i metalliskt grönt, blått och purpur beroende på ljusets reflektion. De skimrar som mest efter ruggningen. Skatans stjärt är ofta lika lång som dess kropp.

En skatas dag startar ungefär en halvtimme före soluppgången, vilket varierar beroende på årstid. Under vårvintern kan man se stora skaror med skator samlas på en och samma plats och då kan man höra deras spel, höga hopp och ett massa kraxande. Om detta samspel sägs att det är skatriksdag.

Skator är riktiga allätare och ses ofta leta föda på marken. De är också bo-

plundrare och plundrar andra fåglars bon och ägg under häckningsperioden och äter även döda djur. Det de inte kan smälta kastar de i sin tur upp i form av spybollar.

Skatan lever i konstant monogami det vill säga med en livspartner. Om häckningsförsök skulle misslyckas upprepade gånger så skiljs paret från varandra.

En skatas hjärna räknas som störst bland fåglarna. Den har en förmåga att hitta föda som den själv gömt undan och behärskar den uppgiften flytande redan efter tio veckors ålder. De visar även ett komplext socialt beteende och känner individuellt igen sina artfränder. Framför en spegel reagerar skator på samma sätt som schimpanser och orangutanger det vill säga går av och an framför spegeln och slänger en blick bakom den, vilket är något som hos aporna tolkas som självmedvetande.

Talgoxen kan bli tam

Talgoxen är en stannfågel, vilket betyder

att den bor i trädgårdar eller parker i Sverige året runt. Talgoxarna flyttar runt på jakt efter föda, men sällan långt. De bor gärna i holkar eller ihåliga träd, i håll i murar och liknande skrymslen. Under ruvningstiden matas honan av hannen som hjälper till med ungarernas utfodring. Två kullar årligen är regel.

Den lilla fågeln äter gärna oljerika frön och talg är viktigt under vintern. Talgoxen kan bli tam och vänjas att äta ur handen.

Koltrast

Koltrasten har ett snabbt, något ryckig flykt och har tidigare varit bunden till barrskogar, men har i större utsträckning blivit en stadsfågel. Den väljer gärna som boplats en splalje vid en husvägg, ett utrymme i ett uthus eller ett växthus. Boet byggs av grässtrån och lera, lågt i en trädklyka. Äggen ruvas i två veckor och paret kan hinna med upp till tre kullar per säsong. Koltrastarna äter insekter och >>

Björkrast

Ringduva

maskar men tackar inte nej till jordgubbar och körsbär. På vintern kan de bjudas på annan frukt.

Sången består av djupa flöjttoner och kvittr, uppbyggd i återkommande strofer.

Björkrast bor i kolonier

Björkrasten kallas även snöskata, på grund av dess flyttningsvanor då stora flockar drar fram genom landskapen på senhösten. Det är en utpräglad kolonifågel och håller till i skogsbryn eller parker där ibland flera tiotal par bygger sina bon intill varandra. Deras föda är frukt och insekter, men de gillar även körsbär och rönnbär.

När trasten skall sjunga slår han sig ned på den högsta bekväma plats han kan finna och i likhet med taltrasten återvänder han till samma plats dag efter dag.

Då två fåglar med närliggande revir tar upp en sångarstrid, är det en regel att de icke sjunger båda på en gång, utan att var och en i sin tur lyssnar medan den andra sjunger; sedan svarar den fågel som har lyssnat.

Ringduvan häckar i träd

Ringduvan finns lika ofta i barr- som lövskog och har även närmast sig bebyggda

områden. Häckningen sker i träd med två kullar per år. De äter barrträdsfrön, spannmål, ärtor, ekollon och daggmask.

Hannen flyger snett uppåt med tydlig ansats för att sedan klatscha ihop vingarna över ryggen och sväva nedåt med vingarna stelt uppåtriktade – detta kan man se under våren och sommaren.

Gråsparven en stadsbo

Gråsparven är en utpräglad stads- och tätortsbo, helt bunden till mänsklig bebyggelse. Under våren och sommaren föder gråsparvparet upp 2–3 kullar med 4–5 ungar i varje näste. Trådar, boss och strån placeras under hustaket eller andra krypin.

Gråsparven är sällskaplig och bygger gärna kolonivis, uppträder i flock och paren håller ihop hela säsongen igenom. En mindre del flyttar söderut på hösten.

De som stannar tar risken att förfrysas eller få turen att på våren få den bästa häckningsplatsen.

Fågelsången oöverträffad

Efter denna beskrivning av några av våra vanliga fåglars egenskaper kan vi avsluta med det som antagligen är fåglarnas största förtjänst för människans själsliv, nämligen deras sång eller som fågelkännaren

Lord Grey uttryckte det för flera decennier sedan: ”Men fåglarnas sång, det omsorgsfulla utförande, den variation och det melodiska väljud som kännetecknar till exempel en näktergals, en taltrasts eller stares sång, överträffar alla liknande yttringar i andra livsformer...”

Till sångfåglarna kan räknas varje fågel som låter oss höra vad vi uppfattar som glädjetoner eller någon känsla av välbefinnande, helt skilda från lock- eller varningstonerna. Storspoven, tofsvipan och den skriande kattugglan är exempel på det senare. Koltrasten, sånglärkan eller näktergalen hör till de förra.

TEXT: SANJA PETER

FOTO: STEN ZACKRISSON

Källor:

Lord Grey: *Fåglar och fågelsång*. Stockholm 1967 (1950)

Bertil Wahlin: *Sextio fåglar*, Natur och Kultur/Sveriges radio, 1967

Gianfranco Bologna: *Fåglarnas värld*. Stockholm 1979 (1976)

Gustaf Rudebeck (red): *Våra svenska fåglar i färg*. AB Svensk litteratur, 1963.

<http://fagelskadning.ifokus.se/articles/4d713c54b9cb462233053554-skatan-en-intelligent-fagel>

I HUVET PÅ...

Inga Sandberg

Snusk, snask, slisk och slusk

MILJÖTÄNKANDE och renhållning är något som intresserar många i samhället. I Göteborgs kommun slår man sig för bröstet och talar om att det blir allt renare för varje år som går förutom på en punkt, nämligen alla dessa cigarettfimpar som ligger i drivor lite varstans. Vissa ställen verkar vara mer utsatta än andra. Särskilt märks detta vid hållplatser och utanför restauranger. Trots kommunens tappra försök att ställa ut specialdesignade papperskorgar där översta delen är en väl tillagen askkopp slänger rökarna i alla fall fimparna på marken. När skall rökarna lära sig att använda den så kallade Göteborgspapperskorgen på rätt sätt?

Ofoget med slängda fimpar har även spritt sig till vårt område. Och inte bara fimpar, även snuspåsar och tuggummi spottas ut till höger och vänster. Högst respektlöst och egoistiskt. Så långt jag kan minnas har det funnits tuggummi men aldrig att man såg trottoarer som var prickiga av begagnade tuggummin. På senare år har det blivit vanligt. Ett skräckexempel är Andra Långgatans södra trottoar mellan Värmlandsgatan och Masthuggstorget. Det går knappt att gå där en solig och varm sommardag då tuggummit smälter och lätt fastnar under skosulorna. Riktigt så illa är det väl inte på våra gångar i området men det har utan tvekan tilltagit.

Det klagas på katter som besöker sandlådor men hur trevligt är det med snuspå-

sar, tuggade tuggummin och cigarettfimpar där barnen leker? Det borde väl vara hur enkelt som helst för brukare av dessa varor att ha med sig en liten ask för sitt giftiga avfall som de tar med sig hem och tömmer i soporna. Det finns faktiskt en behållare som kallas CIGbuster och är en svensk patenterad uppfinning. Den fungerar både som tändare och askkopp. Kan köpas på nätet för under hundralappen. Finns i olika färger om det nu hjälper.

Cigarettfimpar är i särklass det mest förekommande skräpet i Sverige. Över en miljard fimpar kastas på marken varje år. Fimparna består till största delen av cigarettfilter tillverkat av fintrådigt plastmaterial som det tar många år att bryta ner i naturen. Dessutom innehåller fimparna den giftiga tungmetallen kadmium. Ingen bra kombination för miljön. Finns det någon lösning på problemet? Tänk om det gick att ta ut "renhållningspant" på cigaretter. En krona fimpen och det skulle drälla av plockare överallt, på spårvagnsspåren, på trottoarer, i rännstenen, utanför barer och restauranger. Snabba pengar och fläckfri miljö. Nej, vid närmare eftertanke så skulle det nog inte gå. Det får i stället bli en attitydändring hos nedskräparna.

Inga Sandberg

Göteborgspapperskorgen har en lösning som fungerar för fimpar. Använd den!
Foto: Inga Sandberg.

Åter- vinnning!

BIOLOGISKT AVFALL

Biologiskt (organiskt) avfall uppgår till hela 30 procent av det hushållsavfall vi producerar, i vikt räknat. Så mycket blir över när vi tillagar och äter mat. Det biologiska avfallet består av matrester, kaffesump, frukt- och grönsaksrester, räkskal, fisk- och köttben, blomrester med mera.

Om man slänger det i den vanliga soppåsen hamnar det i sopförbränningsanläggningen i Sävenäs och blir energi, men det bildas även en del miljöfarliga ämnen vid förbränningen. Bättre är att ta till-

vara och återvinna matavfallet. Det vi samlar in här i Masthugget blir antingen kompostjord till området eller biogas och gödsel, beroende på var man slänger sin påse.

I tidigare nummer av Masthuggsnytt (nr 4/2010, nr 1/2011, nr 3/2011, nr 1/2012 och nr 3/2012) har vi beskrivit hur materialen plast, glas, papp & kartong, metall samt tidningar och kontorspapper återvinns. Nu är det dags för det biologiska avfallet.

HÄR KAN DU LÄMNA DITT BIOLOGISKA AVFALL

Det biologiska avfallet kan lämnas på sju olika platser i området. Vår kompostmaskin återfinns i kompostrummet på Vaktmästaregången 5. Hit hänvisas framför allt de boende på Vaktmästaregången, Klostergången, Fyrmästaregången och Masthuggsliden. Även boende i andra delar av området har tillträde hit, huvudnyckel och tag passar. Här omvandlas avfallet till kompostjord. Om maskinen är full finns kärl där man lägga sina påsar, som då tas om hand av Renova.

De andra platserna för återvinning av biologiskt avfall är: Skepparegången 2, ett särskilt rum bredvid soprummet, för boende på Skepparegången 2-8 (1 kärl), åter-

vinningsrummet på Skepparegången 20, för boende på Skepparegången 10-30, (3 kärl), återvinningsrummet i Klamparegatans garage, för boende på Klamparegatan och Rangströmsliden (3 kärl), återvinningsrummet på Mattssonsliden 18, för boende på Mattssonsliden (3 kärl), ett rum på Masthuggsterrassen (1 kärl) samt återvinningsrummet på Andra Långgatan 48, för studentlägenheterna. Alla kärl töms tisdagar och fredagar.

Se också: <http://www.brfmasthugget.se/avfallshantering.html>

GÖDSEL TILL RABATTEN ELLER GAS TILL BILEN

Matavfallet kan återvinnas på flera sätt

Fyra veckor efter det du slängt din påse med biologiskt avfall kan det komma tillbaka som toppdressing på gårdens gräsmatta. Om du tankar bilen med biogas kan en del komma från den påse med matavfall du slängde sex veckor tidigare.

Biologiskt avfall kan både användas lokalt i området och bli en del av energiförsörjningen av våra fordon. Här i Brf Masthugget gör vi både och.

I Brf Masthugget har vi återvunnit biologiskt avfall i hela 20 år genom lokal kompostering (se artikel i Masthuggsnytt nr 3/2012). I juli 2012 fick vi en ny kompostmaskin i kompostrummet på Vaktmästaregången 5, eftersom den gamla hade tjänat ut.

Den som bor i närheten går med fördel till kompostrummet på gaveln vid Vaktmästaregången 5 och lägger sitt biologiska avfall i den nya kompostmaskinen. Det är bara att öppna luckan och slänga i det, sen mals det tillsammans med träpellets och går in en av de båda 400 liter stora trummor som maskinen består av.

Töms efter fyra veckor

Efter 14 dagar går matavfallet in i den andra trumman för att mogna, samtidigt som det avfall som finns i denna trumma töms. Sommartid används kompostmaterial direkt, som toppdressing på gräsmattor eller som jordförbättring i våra rabatter. Vintertid, från oktober till april, samlas det ihop för efterkompostering vid Mattssonsliden, och används sedan på våra gårdar vid vårplanteringen.

Trädgårdsmästare Gert Lindberg som sköter kompostmaskinen är mycket nöjd med dess funktion.

– Den körs opit malt nu och ger en kompostjord av mycket bra kvalitet, säger han.

Maskinen klarar av att producera fem kubikmeter kompostjord per år. Hur

Kompostmaskinen på Vaktmästaregången.

många hushåll som använder den nu vet han inte riktigt. För några år sedan, när vi hade fler kompostmaskiner och behållare i området, producerades tio kubikmeter per år, vilket är ungefär vad vårt bostadsområde kan ta emot.

– Jag har alltså en marginal uppåt att göra slut på. Jag ser gärna att man tar tillvara så mycket som möjligt av det biologiska avfallet här, och då behöver vi ytterligare en kompostmaskin, säger Gert.

Fördelen med att ta hand om matavfallet lokalt är att vi slipper onödiga transporter, både av matavfall härifrån och av jord hit.

Tusen liter bensin

När den nya kompostmaskinen hade installerats 2012 började många fler lämna sitt matavfall dit, vilket fick till följd att maskinen blev full och inte kunde ta emot mer. Då började förvaltningen att på prov ställa ut kärl för insamling av matavfall i några återvinningsrum. Det var i linje med stämmobeslutet samma

år som innebar att styrelsen fick mandat att fatta beslut om insamling av biologiskt avfall.

Provet föll väl ut och därför har insamlingen permanentats. En fördel är att alla boende i Brf Masthugget nu kan lämna matavfallet nära sin bostad (var insamling sker beskrivs i en artikel här intill).

Under första halvåret 2013 samlade vi in nästan sex ton matavfall, som gav biogas motsvarande cirka 600 liter bensin. Förutom miljövinsten, att matavfallet blir till förnybart bränsle, sparar vi pengar, eftersom matavfallet kostar mindre att bli av med än restavfallet.

Måndag och fredag

Från början tömdes de bruna kärnen en gång per vecka, men eftersom det blev problem med lukt sker tömning numera två gånger per vecka. Varje tisdag och fredag kör fastighetsskötarna upp kärnen till Vaktmästaregången 5, där de hämtas av Renova samma dag. På Andra Långgatan 48 sköter Renova tömningen själv. >>

Samtidigt som kärlen hämtas för tömning kör fastighetsskötarna ut rena kärll. Samtliga kärll tvättas efter varje tömning för att undvika lukt och flugor.

Körs till Marieholm

Kärlln hämtas av vanliga sopbilar som körs till Marieholm, där Renovas anläggning för förbehandling av matavfall ligger. Tidigare hade man en stor kompost här, som tidvis gav stora luktproblem för boende i Hjällbo.

– Anläggningen i Marieholm fungerar väldigt bra. Vi har lagt ner mycket arbete för att undvika luktproblem och lyckats med det, säger Peter Skruf, platsansvarig.

På anläggningen vägs lasterna och registreras. Biologiskt avfall har lägre taxa än restavfall. Det har Kretsloppskontoret i Göteborgs stad bestämt. Matavfallet läggs i en bunker. Sedan används en kran för att lägga det i ett stort tråg, med skruvar i botten som sönderdelar materialet. Vattnen tillförs och det grova materialet separeras bort när blandningen går igenom en skrupress med tio millimeter stora håll.

Grovt material eldas upp

– Ungefär 40 procent av materialet går inte igenom hållen utan passerar siltrumman som så kalad rejekt, berättar Peter.

Det är dels felsorterat material som plast, men också grovt organiskt material i form av råa rotfrukter och grönsaker, som råa potatis, morötter, kårlrot, eller köttben och liknande, som inte går sönder vid bearbetningen. Detta material går till förbränning i Sävenäs förbränningsanläggning.

– Det här är en kompromiss. Man misssar en del biologiskt avfall, men samtidigt får man ut en väldigt hög kvalitet på gödseln som blir efter rötningen, utan plast och andra föroreningar. Dessutom är slurryn av så hög kvalitet att vi får betalt för den, säger Peter.

Tank med 30 ton slurry

Den trögflytande massa som går ut igenom hållen, den så kallade slurryn, har en torrhalt på 25 procent, och går direkt in i en trailertank som tar 30 kubikmeter, det vill säga 30 ton. Själva processen tar bara en timme och det matavfall som kommer in tas i allmänhet om hand samma dag.

Varje dag går fyra tankbilar fullastade med slurry från Marieholm för att ta hand av en biogasanläggning.

– Minst två tredjedelar går till Falkenberg, en fjärdedel till Laholm och resten till Jönköping, berättar Peter.

Ett ton ger hundra liter

Biogasanläggningen utanför Falkenberg, som startade 2009, drivs av Falkenbergs Biogas AB, som ägs av Eon (65 procent), Falkenbergs kommun (20 procent) och Gekås Ullared (15 procent). Anläggningen byggdes för att i första hand ta hand om djurgödsel. För att förbättra effektiviteten har man börjat tillföra matavfall, bland annat från Renova. Varje ton slurry omvandlas i anläggningen genom rötning med hjälp av bakterier i syrefri miljö till gas motsvarande 100 liter bensen. Två olika metoder används. Vid den ena kör man processen vid 35 grader, vilket tar fyra veckor. Den andra körs vid 55 grader och tar bara 2–3 veckor, men är lite svårare att styra.

Biogasen som bildas består till 65 procent av metan. Resten är i huvudsak koldioxid. Efter rötningen måste gasen uppgaderas. Det innebär att man avfuktar den samt tar bort koldioxiden och får en gas med 96–98 procent metan, som är klar att tankas i bilar. Om man istället vill injicera gasen i naturgasnätet måste den först spetsas med propan för att hålla samma kvalitet som naturgasen.

Sparar transporter

Det som blir kvar, cirka 900 kilo, är en rötrest som har en torrhalt på bara 2–3 procent, och som är en utmärkt flytgödsel att spridas på åkrar. Detta minskar behovet av konstgödsel.

– Man kan tycka att det är onödigt att köra slurryn tio mil till Falkenberg, men fördelen är att rötresten kan spridas nära biogasanläggningen. Om man haft anläggningen i Göteborg skulle man varit tvungen att köra den stora volymen rötrest mycket längre, eftersom det är ont om jordbruksmarker i närheten av staden, vilket alltså hade lett till längre transporter otalt sett, säger Peter.

– Och den energi som går åt för transporterna av matavfallet till Marieholm och sedan vidare till någon av biogasanläggningarna är bara en bråkdel av det man får ut genom rötningen, säger Peter.

Går ut i gasnätet

Den biogas som produceras i Falkenberg går ut i det västsvenska naturgasnätet, där det blandas upp med naturgasen från Danmark. Det man tankar när man fyller sin gasbil på någon av tankställena för fordonsgas är alltså en blandning mellan naturgas och biogas. Det är precis som grön el, där man inte kan skilja elektroenergierna åt beroende på om de är producerade av vindkraft eller kärnkraft. Men ju mer biogas, och grön el som produceras, desto mindre blir förbrukningen av energi från icke förnybara energikällor.

25 000 ton per år

Mängden insamlat biologiskt avfall har successivt ökat sedan starten i början av 2012. Cirka 80 procent kommer från hushållen och 20 procent från verksamheter, som storkök, restauranger och handel.

För närvarande tar anläggningen i Marieholm emot 25 000 ton per år, vilket innebär att den är i drift tolv timmar per dygn, mellan klockan 06 och 18. Kapaciteten är den dubbla, 50 000 ton, vilket skulle innebära drift dygnet runt och en produktion av fem miljoner liter bensen per år. Plus all näringsrik flytgödsel till åkrarna.

Målet är 50 procent

I den regionala avfallsplanen för 13 västsvenska kommuner i Göteborgsregionen är målet för år 2020 att 50 procent av matavfallet ska sorteras ut för biogasframställning. Det motsvarar 32 000 ton. Under 2012 var andelen 32 procent i Göteborg, vilket är högt jämfört med övriga kommuner. Så nog finns det mer att göra.

Vi här i Masthugget kan välja, antingen blir det lokal kompostjord eller biogas. I vilket fall som helst kommer matavfallet till bättre nytta än om det eldas upp i Sävenäs tillsammans med restavfallet.

TEXT: BJÖRN OHLSSON
FOTO: STEN ZACKRISSON

Se också: <http://www.renova.se/om-renova/anlaggningar/behandlingsanlaggning-biologiskt-avfall/>

Se film på: <http://www.renova.se/om-renova/renova-tv/?mid=60641243>

10 kilo avfall ger 0,7–0,8 normalkubikmeter biogas som kan användas för att köra en biogasanpassad personbil cirka 15 kilometer.

Utsorterat matavfall och biologiskt avfall förädlas till råvaror för biogas. Först mals och späds matavfallet med vatten och flytande livsmedel till lämplig konsistens. Blandningen förs till en separator där större fiber och andra rester skiljs från den återstående trögflytande massan, eller slurryn, som är själva råvaran för biogasframställningen. Slurryn transporteras vidare för att rötas till biogas. Rester från rötningsprocessen kan användas som näring i exempelvis jordbruk.

Illustration: Renova.

TIPS OCH FAKTA

- Vår komposttrumma på Vaktmästaregången ger cirka 5 kubikmeter näringsrik kompostjord per år. Vårt behov är det dubbla.
- En brun påse med matavfall räcker till att köra en bil 2,5 kilometer.
- Ett ton matavfall i form av så kallad slurry ger biogas motsvarande 100 liter bensin.
- Under första halvåret 2013 hämtade Renova 5 975 kilo matavfall från Brf Masthugget som blev till biogas och gödsel.
- Under första halvåret 2012 hämtade Renova 194 ton blandat hushållsavfall från Brf Masthugget. Under första halvåret 2013, när insamlingen av matavfall hade kommit igång, hämtade man knappt 179 ton, en minskning med 15 ton, cirka 8 procent. Källa: Kretsloppskontoret, Göteborg Stad, augusti 2013.
- I kärlet för matavfall skall man lägga matrester, såväl råa som tillagade, frukt- och grönsaksrester, kött (även mindre ben), fisk (även ben), skaldjur, äggskal, bröd och kakor, kaffesump och te (även filter), kaffefilter, mjöl och socker, snittblommor, krukväxter, hushållspapper, pappersnäsdukar, servetter och kutter-spån från smådjur, dvs allt material som är organiskt och kan brytas ned.
- Lägg inte i: cigarettfimpar, snus, tobaksaska, blöjor, bindor, tyg, innehållet i dammsugarpåsar, kattsand eller stora mängder grillkol.
- I kompostmaskinen kan du tömma en hink med matavfall eller lägga i din bruna påse.
- Papperspåsar och ställning för matavfall finns att hämta i de återvinningsrum där insamling sker. För att undvika lukt i lägenheten skall det biologiska avfallet placeras i kompostpåse och hållare.
- Håll ditt avfall så torrt som möjligt. Låt det rinna av ordentligt innan du lägger det i papperspåsen. Lägg gärna lite hushållspapper, tidningspapper eller rivna äggkartong i påsen för att suga upp fukten. Torrskala frukt och grönsaker.
- Förslut påsen ordentligt innan du slänger den i kärlet. Det minskar risken för att flugor lockas till matreseterna.

För information om hur man sorterar sitt hushållsavfall, se också: <http://goteborg.se/wps/portal/invanare/miljo/avfall-och-atervinning/sa-sorterar-du-for-atervinning/>

KOMPRIMATORN tar hand om våra sopor

Föreningen har byggt om komprimatorn som tar om hand och komprimerar vårt restavfall, innan det transporteras till Renovas sopförbränningsanläggning i Sävenäs. Den nya komprimatorn, som är placerad vid Repslagaregatans garage, innebär en betydande förbättring för arbetsmiljön genom att sopkärlen hakas på, hissas upp och töms genom en enkel knapptryckning.

Janos Lund

Thomas Forshage

Varje komprimator som hämtas innehåller fem ton ihoptryckta påsar med hushållsavfall, som omvandlas till värmeenergi på Sävenäs sopförbränningsstation. Denna energi ger varmvatten för fjärrvärme och elström. Genom att avfallet komprimeras sparas också energi för transporterna dit.

För att få lite fakta om sophantering fick jag en pratstund med fastighetssköterna Göran Bewert och Janos Lund.

Sänkbar vagn

Med van hand svänger Janos Lund in mot komprimatorn uppe vid Repslagarergatans garage. Släpet som han har med sig har sju kärl fulla med restavfall. Vagnen är sänkbar vilket gör det lätt att lasta och lossa.

Han får hjälp av Thomas Forshage, som bor i området och tidigare har jobbat på Renova. Janos har ansvar för soptömningen på Vaktmästergången 9, gaveln på nr 5 och Fjällgatans garage U1 och U2.

– Att köra traktorn med de långa släpen är inte så svårt, säger Janos. Det gäller

att vara koncentrerad och ha blick för att situationer kan inträffa med kort varsel.

Töms automatiskt

Göran Bewert nickar instämmande. Han är den som har längst erfarenhet av detta viktiga jobb och var med på den tiden som den orange och den gröna traktorn fanns. En riktig veteran. Vanligt B-körkort gäller.

När kärnen lastats av rullas de in till en lyft på komprimatorn. Efter ett knapptryck på väggen lyfts kärnen upp och hela innehållet töms automatiskt. Detta sparar mycket kraft och tid. Renova kör den fulla komprimatorn till Sävenäs förbränningsanläggning, där den töms och körs tillbaka till Masthugget, varje tisdag och fredag. Varje områdesansvarig kör denna runda från sin gård. På en vecka blir det totalt elva körningar.

Kärnen tvättas

För att hålla en god hygien och ekonomi tvättas alla kärnen en gång per vecka. Efter tömningen på Repslagaregatan, kör

Janos ner de tomma kärnen till specialtvätten som finns vid biltvätten på Andra Långgatan 48. Där finns också Göran som sköter den tvätten. Kärlet körs in i ett tvättskåp. Under högt tryck och hög värme tvättas den med vattenlösligt rengöringsmedel. Är de riktigt smutsiga måste de tvättas två gånger.

Göran sköter tvätten för det mesta. Han kör även kompostkärnen tisdagar och fredagar (se artikel på sid 14–17).

Omväxlande jobb

Trafiken med sopvagnarna fungerar bra och den genomförda breddningen av kurvorna, som var ett krav från Räddningstjänsten, underlättar jobbet.

– Jobbet blir sällan stressigt säger Göran. Vintern kan dock föra med sig mer jobb.

Både Göran och Janos har även andra jobb att sköta. Detta gör att dagarna blir omväxlande och intressanta genom mycket kontakt med många människor.

TEXT OCH FOTO: STEN ZACKRISSON

Kärnen lyfts och töms automatiskt ner i komprimatorn. Där trycks soporna ihop för att ta så lite plats som möjligt. Detta sparar transporter och därmed miljön. En gång i veckan tvättas sopkärnen i specialtvätten som finns vid biltvätten på Andra Långgatan 48.

Förvaltningen informerar

Förvaltningschef
Kjell Johanssons
syn på saken

Foto: Anders Ocklind

Fasadrenoveringen

Fasadrenovering pågår på Klostergången 1–5 och 7–13 samt Vaktmästaregången 1–5 och 2–6. Arbetena är försenade men kommer till största delen att färdigställas under 2013. Vid byggstart anges tider för etablering och färdigställande med reservation för att tidplanen kan komma att revideras. Mot bakgrund av erfarenheterna från de första husen får vi räkna med förseningar. Vi stöter på olika typer av tekniska problemställningar som gör att tidplanen fortlöpande ändras. Flera arbetsmoment är väderberoende vilket gör att vi för att säkerställa en hög utförandekvalitet även tvingas till ändringar avseende tidpunkt för utförande av olika arbetsmoment.

Fasadrenoveringen går under 2014 vidare med Vaktmästaregången 8–12, 16 samt 7–13. Boende kommer att erhålla information och bjudas in till öppet hus under november eller december. För loftgångshuset på Vaktmästaregången 16 finns det lite speciella frågeställningar som vi kommer att lyfta på ett särskilt möte. Även detta möte planerar vi att genomföra under november eller december månad.

I samband med balkongrenoveringen bygger vi ut skiljeväggarna till balkongplattans framkant. Detta för att anpassa balkongerna till de brandkrav som ställs vid inglasning. Bruneloxerade fönster är svåra att måla och vi kan inte få några garantier. Föreningen har därför beslutat att bekläda de bruneloxerade fönstren med lackade profiler. Mer information om fasadrenoveringen finns på sidorna 4–6 i detta nummer av Masthuggsnytt.

Hobergs trappor

Hobergs trappor, som löper mellan Skepparegången och Mattssonsliden, har stängts av för omläggning och justering. Arbetena utförs av Green Landscaping och beräknas vara klara i början av oktober månad.

Mark- och planteringsytor

Styrelse och förvaltning får från boende och gårdsombud löpande förslag till ändringar av mark- och planteringsytor.

Foto: Sten Zackrisson

Diskussion har förts i styrelsen om vi skall genomföra renoveringar och ombyggnader av mark- och planteringsytor före den förestående fasadrenoveringen. Mot bakgrund av den stora risk för skador som föreligger har styrelsen beslutat att inte genomföra sådana arbeten före renovering. Beslutet omfattar inte akuta åtgärder.

Kamerasystem i garage

Föreningen har kameror i besöksgaragen och vid in- och utfartsportharna i garagen på Andra Långgatan och Fjällgatan. Detta befintliga system installerades 2006 och tekniken har både vad gäller bildkvalitet och system för sökning och andra funktioner genomgått stora förbättringar. Budgeten för 2013 innehåller inköp av nytt kamerasystem och styrelsen har tagit beslut om beställning av nytt system från NOKAS Solutions AB. Det nya kamerasystemet ger oss bättre bilder än med nuvarande analoga kameror, säkrare lagring på förvaltningskontoret, möjlighet till zoomning i bildmaterialet med bra bildkvalitet samt möjlighet till framtida integration för avläsning av registreringsskyltar. Föreningen har regler för övervakningskameror som syftar till att säkerställa den personliga integriteten.

Lekplatser

Föreningsstämman 2013 behandlade och avslog en motion om att byta fallunderlag

på lekplatserna i området till gummiasfalt. Styrelsen angav i sitt svar att de inte var negativa till förslaget men att frågan måste beredas före beslut, att förvaltningen skulle utreda frågan och göra en kostnadsberäkning, att styrelsen herefter skulle fatta beslut och informera medlemmarna.

Förvaltningen har genomfört utredning av frågan och gjort en kostnadsberäkning. Som anges under "Mark- och planteringsytor" ovan har styrelsen tagit beslut om att avvakta med markarbeten till efter fasadrenoveringen. Styrelsen har i linje med detta beslut valt att tills vidare bordlägga frågan.

Ventilationsarbeten

Fläktarna och aggregaten i området börjar bli gamla och utslitna vilket gör att vi har ett stort reinvesteringsbehov. Föreningens investeringsplan innehåller tidplan för byte i respektive hus. I samband med byte kommer vi att installera värmeåtervinning där detta är möjligt och lönsamt. Besparingspotentialen är stor i form av lägre el- och värmeförbrukning.

Byte av fläktar och aggregat samt installation av värmeåtervinning på Mattssonsliden 8–28 och Andra Långgatan 44–46 har utförts av ISAB Ventilation i Göteborg AB. Vi har ljudproblem i frånluftkanaler som orsakas av de nya garagefläktarna. Ljudproblemen kan upplevas som störande för vissa lägenheter och lokaler.

Vi arbetar med lösningar för att undanröja ljudproblemen.

Gunnar Karlsen Sverige AB har avslutat arbetet med byte av fläktar och aggregat samt installation av värmeåtervinning på Klamparegatan 3–9. Arbetena på Rangströmsliden 1–7 pågår och beräknas vara klara den 25 oktober.

Passersystem

Garageportar och slussdörrar i samtliga garage samt gemensamma utrymmen som miljörum, grovsoprum, återvinningsrum och mattvättstuga skall förses med beröringsfria kortläsare. I samband med fasadrenoveringen bygger vi ut detta system till att även omfatta entrédörrar.

Vi har delat ut tre kodbärare per lägenhet i form av "taggar". Fler kodbärare kan erhållas hos förvaltningen. Det är viktigt att ni till förvaltningen anmäler "tagg" som stulits eller på annat sätt förlorats så att vi kan spärra den. Detta för undvikande av att obehöriga tar sig in i våra hus. Förlorad "tagg" ersätts med en ny. Priset för en ny kodbärare ligger för närvarande på 50 kronor.

Kodbärarna fungerar redan nu till samtliga återvinningsrum, grovsoprum och miljörum på Repslagaregatan 4 samt komposttrum på Vaktmästaregången 5 (gaveln).

Vi byter i nuläget inga lås vilket gör att även den gamla nyckeln fungerar under en övergångstid. Det är av vikt att ni kontrollerar så att de utdelade kodbärarna fungerar. Skulle de inte fungera skall kontakt tas med förvaltningen.

Under hösten tar vi nästa steg med byte av befintliga kortläsare till garageportar och garageslussar. Detta sker med start i Andra Långgatans garage. Vi återkommer med information före byte och driftsättning.

Biltvätt

Biltvätten vid Andra Långgatan 46 är nu öppen för garagehyresgäster utan kostnad. För att starta biltvätten skall de nyligen utdelade kodbärarna (taggarna) användas. Det finns tillgång till högtrycksspölning, tempererat tappvatten och

dammsugare. Aktiveringstiden ligger på en timma. Dammsugare startas med grön knapp på vägg och går därefter i cirka tio minuter. Omstart kan ske om så önskas. Biltvättmedel, svamp och hink får man ta med själv.

Stängning av lokal för bordtennis och snickeri

Paviljongerna på Masthuggsterrassen skall enligt planerna rivas i början av 2014 och ersättas med ny bostadsproduktion. Lokalerna för bordtennis och snickeri i paviljongen på Masthuggsterrassen 7 har stängts. Det invändiga skicket är dåligt och medför vissa riskmoment. Vi har även haft problem med inbrott och uteliggare. Detta förklarar beslutet om stängning. Det troliga är att föreningen anordnar bordtennislokal på annat ställe. Vi återkommer med information om detta.

Boendemöten

Styrelsen och förvaltningen kommer tillsammans med gårdsombuden att under oktober månad bjuda in boende på Mattsonsliden 2–6, 18–28, Klostergången och Vaktmästaregången till boendemöten. Boendemötena är en viktig del i vår strävan att upprätthålla en god medlemsdemokrati. Vi hoppas på en god uppslutning och tar gärna emot synpunkter och goda idéer av olika slag.

Trygghetsvandring

Måndagen den 18 november genomför vi en trygghetsvandring i området. Samling sker kl. 18.30 i Masthuggets hus på Klingners plats. Tanken med vandringen är att identifiera platser i området som upplevs otrygga. Vi diskuterar vilka förbättringar som kan genomföras. Det kan handla om ändringar av växtlighet, förbättrad belysning eller annat. Vi hoppas på en god uppslutning.

Lokaler

Göteborgs Stad Majorna Linné har hyrt en kontorslokal på Andra Långgatan 44 med en yta på 741 kvm. Inflyttning skedde den 20 maj.

Göteborgs Zen Center har per den 1 september hyrt en lokal på Masthuggsterrassen 4 B. Lokalen är på 108 kvm och skall användas till zenbuddhistisk meditation.

Sjöbergens Måleri & Interiör HB har lämnat sin lokal på Fjällgatan 29. Lokalen är per den 1 september uthyrd till J M Handels AB som kommer att öppna en butik med försäljning av varor inom hem och hushåll. Lokalen är på 105 kvm.

Vi hälsar våra nya lokalhyresgäster välkomna och önskar dem lycka till med sina verksamheter och nya lokaler.

Efter ovanstående uthyrningar har föreningen endast två mindre lokaler till uthyrning.

De lediga lokalerna kan användas som hobby- eller lagerlokaler. En lokal ligger i garaget på Andra Långgatan 44 och är på 61 kvm (plan U 2). Den andra lokalen ligger på Skepparegången 26 (plan U 3) och har en yta på 19 kvm. Kontakta Lars Ohlsson på förvaltningen vid intresse.

Byte av områdesansvariga fastighetsskötare

Vi har diskuterat fördelar med arbetsrotation bland fastighetsskötarna och byten av områden under en tid. Detta har mynnat ut i ett beslut där de områdesansvariga fastighetsskötarna Håkan Lindmark och Janos Lund per den 16 september kommer att byta områden.

Håkan Lindmark tar över ansvaret för Klostergången 1–13 och Vaktmästaregången 1–13 och 2–16. Janos Lund blir områdesansvarig fastighetsskötare på Klamparegatan 3–17, Rangströmsliden 1-7 och Masthuggsliden 10–22.

Kjell Jobansson
FÖRVALTNINGSCHEF

Trädgårdstips hösten 2013

Trädgårdsmästare
Gert Lindberg

Gör det innan utgången av oktober för då stängs vattnet av.

Vattna inför vintern

Våra städsegröna växter så som lagerhägg, rhododendron, idegran, järnek och buxbom med mera går aldrig riktigt i vila och därför behöver de ordentlig påfyllning med vatten som skall räcka fram till våren då det åter är dags att rotvattna. Dessa växter riskerar även att råka ut för fläxskador på grund av snötyngd. Det gör också en del lövfällande prydnadsträd som behåller blomsterställningen över vintern som till exempel sy-

renhortensian. Skaka loss snön från dessa växter även om de är aldrig så vackra i sin vinterskrud.

Det går bra att putsa in buskar som blivit lite för yviga, men viktigast är ändå att klippa bort skadade eller döda grenar så inte svamp får fäste i växten. Perenner kan flyttas och/eller delas och omplanteras på en annan plats i rabatten. Glöm inte att vattna efter omplanteringen. Trädgårdsavfallet samlar ni i en hög på gården. Meddela Gert, så hämtar han så snart han kan.

Lökmarknad

Lökmarknaden är öppen från vecka 38 till och med vecka 40. Tala med ditt gårdsombud om du har önskemål om lökar. Det är gårdsombuden som får hämta lökarna på expeditionen och kvittera för gården.

Plantera om

När sommarblommorna i urnorna har gjort sitt för säsongen kan man antingen plantera om med höstblommor eller tömma dem på växter och en del av jorden för att sedan ställa undan dem för vinterförvaring. Till våren räcker det med att blanda i kompostjord för att vår- och sommarblommorna skall trivas. På flera gårdar står urnorna ute

året om och då är det väl trevligt med en plantering som kan stå sig fram till vintern.

Köp inga dyra växter bara för risken att blomstertjuven tar dem är inte obefintlig. Nej, tyvärr så fortsätter tjuvandet, dock inte lika flagrant som tidigare. Det beror säkert till stor del på att de växter som planteras på allmänna platser i området väljs med tanke på att de inte är så attraktiva att stjäla. Märker ni att plantor försvunnit är Gert intresserad av att få kännedom om det. Säkrast nås han på telefon, mobilnummer: 0703-79 51 53, eller på kontoret 031-85 03 07.

Färre sniglar

Till sist den eviga upprepningen om att decimera molluskerna (mördarsniglar, åkersniglar och snäckor) eftersom dessa vållar stor skada i trädgården. Glädjande nog har förekomsten av nämnda skadedjur inte varit så stor denna säsong, vilket vi kan vi tacka vädret för med kall vinter och torr vår. Klimatet under vintern och våren är av betydelse för dessa blötdjurs fortsatta existens.

TEXT: INGA SANDBERG
FOTO: ANDERS OCKLIND

KONSTUTSTÄLLNING PÅ KULTURNATTA

Kulturnatta fredag 11 oktober.

Jan Stigland ställer ut bilder från Masthugget och Linné-staden.

Servering i Masthuggets hus, Lilla salen. Klostergången 13, Klingners plats.

Öppet kl 17.00–22.30

Öppet även lördag 12 oktober kl 12.00–17.00

Välkomna!

Jan Stigland

www.janstigland.com

• KALENDARIUM •

Masthuggets Hus	Kulturhuset Oceanen	Masthuggs församling forts.
<p>Klingers plats, tel 85 03 00</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gympa med Korpen, mån kl 18–19 • Qigong med Korpen tor kl 18–19 • Gårdsombudsmöte mån 14 okt • Budgetinformation för medlemmar ons 4 dec <p>Nya Masthuggets Kulturförening ordförande Dan Ottermalm 031-24 00 49, mobil 0708-12 21 18, dan.ottermalm@dano.se.</p>	<p>www.oceanen.com info@oceanen.com</p> <p>Upplev något annorlunda, lär känna dans och musik från olika delar av världen. Café. Festlokalsuthyrning, kurser, workshops, nyuppdaterade konserter, seminarier och event. Kontinuerligt öppna drop-in-kurser i bl.a. salsa, tango, flamenco, tempeldans, bollywood. Varje fredag är det picknick-konserter med olika musik. Ta med egen favoritmat, dryck och vänner.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4/10 - Picknick-konsert! • 11/10 - Abrahams blues'n'roots (under kulturnatta) • 18/10 - Tetra med vänner • 25/10 - New orleans med ocean brass band • 1/11 - Picknick-konsert under planeta-festivalen. • 3/11 - Navarra (barnföreställning under planeta-festivalen) • 8/11 - Dubango 15/11 - Navarra • 22/11 -Amedeo & Belinda Picknick-konsert! 29/11 - New orleans med ocean brass band • 6/12 - Abrahams blues'n'roots • 13/12 - Picknick-konsert! 	<p>Repslagargården: Repslagaregatan Tisdagsvännerna En öppen gemenskapsgrupp för daglediga. kl. 12-14 för andakt, kaffe, samtal och umgänge, ibland kommer en gäst och sjunger eller berättar något.</p> <p>Tala film – tala liv, varannan onsdag kl 10-13 anmälan</p> <p>Föredrag: Kroppen bön tis 8 oktober kl. 19.15 anmälan.</p> <p>Studiecirkel om att vandra till Santiago de Compostela. fyra tisdagskvällar: 24 sep, 1, 15, 22 okt kl 18-ca 20.15. med utgångspunkt från Dag Hammar-skjölds bok Vägmarken. Fem måndagskvällar: 7, 21 okt, 4, 18 nov samt 2 dec</p>
<p>MasthuggsTeatern</p> <p>Masthuggsterrassen 3, tel 12 12 31 www.masthuggsteatern.se</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alexander och påfågeln. Premiär fre 13 sep. Nyskrivet för barn från 6 år och vuxna, spelas hela hösten. • Söndagsmatiné. Vera bor i trygg med-elklass, Alexander i Rios slum. De förenas av en längtan till något annat. En vindlande, fantastisk berättelse med påfågeln, lärarinnan, sambasångerskan, Alexanders bror, Katten med kappan. Alla med en dröm om ett bättre liv. Och så finns staketet där. 		<p>Oscar Fredriks Församling</p>
<p>Cinnober teater</p> <p>tel 0707-918898</p> <p>Gästspel med opera för bebisar "Högt uppe i fjället" 14–18 oktober. En ny ung kvinnlig performancegrupp, SKOOP, spelar Malted Milk i september. Berlinbaserade Institutet gör Sigurd – korsriddaren. Bland mycket annat.</p>	<p>Masthuggs församling</p> <p>församlingshemmet Repslagargården Repslagargatan 5, tel 731 92 30 www.svenskakyrkan.se/masthugg e-post: masthugg.forsamling@svenskakyrkan.se</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sön 6 okt kl 18.15 "Flygel på Trekvart" • Fre 11 okt kl 20 Kulturnatta - "Sugar and Salt" • Sön 13 okt kl 11 Temamässa Kör och musiker • Sön 10 nov kl 11 "Psalmer möter jazz" • Sön 8 december kl 11 Pilgrimsmässa • Sön 1 dec kl 18 Händels Messias (del 1-11) Körer, solister och instrumentaler. Sing along i Hallelujakören! OBS! Inträde. Mer info på hemsida ang. biljettförsäljning • Utställning i Masthuggskyrkan 9–17 nov "Att inte få leva" Förföljda och förintade – en sorgesång i Bild, Text och Musik Vernissage lör 9 nov kl 18-20 • 8 dec - 6 jan 2014 " Stava till pilgrim", tre personer inspirerades av en gemensam vandring till Santiago de Compostela. 	<p>församlingshemmet, tel 731 92 54 info: tel 731 02 54 e-post oscarfredrik.forsamling@svenskakyrkan.se www.svenskakyrkan.se/oscarfredrik</p> <ul style="list-style-type: none"> • fre 20 sep kl 12 Orgelmusik: "Pipor till kaffet". • Gudstjänster: sön- & helgdagar kl 17. Lunchandakt: tisdagar kl 12 • Meditation: ojäma tisdagar kl 18.15 • Morgonmässa: torsdagar kl 9 • Fre 11 okt Kulturnatta Kl 18.30 - 22 • Oscar Fredriks Stadspipare, Ceciliakören och Kammarkören Sinfonietta . Fri entré. • Lör 2 nov kl 17 Allhelgonakonsert • Lör 16 nov kl 18 "I tangons värld" Quartango & Oscar Fredriks Sinfonietta och körer • Sön 1 dec kl 15 Sjung in advent med barnen! • Sön 1 dec kl 17 och 19 Sjung in advent • Lör 7 dec kl 17 Kören Vågspels Julkarameller • Fre 13 dec kl 16 Luciatåg för barnfamiljer • Fre 13 dec kl 18 och 20.15 Lucia- o julkonsert. Entré
<p>Teater Skogen</p> <p>Masthuggsterrassen 3 tel 40 98 62 www.skogen.pm info@skogen.pm</p> <p>Skogen är en konstnärsdriven plattform för produktion av scenkonst. Föreställningar, workshops, seminarier, gästspel, filmvisningar och samtal skapar en iscensatt situation med många ingångar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ny föreställning. Premiär lör 28 sep. Spelas t.o.m.19 oktober. <p>vid Stigbergstorget, tel 12 16 81</p>		<p>Församlingshemmet Öppna lekskolan (0-3år): tisdagar, onsdagar kl 9.30-12. Familjeleik. Tvillingträffar. Mamma-mamma-barngrupp, barnkörer, skolbarnsgrupper. Konfirmation. Vuxna: Samtalsgrupper, bibelstudier, meditation, tisdagslunch, körer, orkestrar. Se hemsida.</p>
<p>• ANNONSER •</p>		
<p>KOM IGÅNG MED QIGONG</p> <p>Långsamma rörelser till vilsam musik. Fokus på djupandning, ända ner i magen. Ledaren Birgitta visar så det är lätt att ta efter. Nånting händer i kroppen, energin återvänder. Tankarna slutar snurra. Kom till Masthuggets hus på torsdagar kl 18–19. Läs mer i Masthuggsnytt I nr 1/2012.</p>	<p>GYMPA PÅ MÅNDAGAR</p> <p>Ta chansen. Kom och gympa med Korpen i Masthuggets hus varje måndag kl 18–19. Roligt, nära och billigt. 450 kronor för tio gånger. Terminskort kostar 600 kronor.</p>	<p>Frivilligcentralen Oscar tel 12 35 35 , Linnégtan 21 B. : www.frivilligcentralenoscar.se Viktoriahuset, Hagabion, Många grupper och aktiviteter för vuxna.</p>

Mo